

Najava knjige

Prof. dr Duško Vejnović, doktor je socioloških nauka i redovni profesor na Univerzitetu u Banjoj Luci. Saradnik je više domaćih i međunarodnih naučnih institucija, te profesor po pozivu, istaknuti naučni i javni radnik. Do sada je objavio 35 knjiga, preko 190 naučnih radova, preko 200 stručnih pogleda/osvrta i dijaloga što je promovisalo razvoj treće misije univerziteta, te učestvovao u realizaciji preko 60 naučnoistraživačkih i stručnih projekata.

Predsjednik je i osnivač naučnoistraživačke organizacije *Evropski defnologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja u Banjoj Luci* već 29 godina, te glavni i odgovorni urednik i osnivač teorijskostručnog časopisa *Defnologija* (na srpskom i engleskom jeziku) od 1997. godine. Predsjednik je naučnoistraživačke organizacije *Udruženja nastavnika i saradnika Univerziteta u Banjoj Luci*, kao i predsjednik *Naučnog udruženja Sociološki diskurs u Banjoj Luci*, u sklopu kojeg je i glavni i odgovorni urednik naučnog časopisa *Sociološki diskurs* (na srpskom i engleskom jeziku). Osnivač je i utemeljivač socioloških aspekata zaštite, bezbjednosti i odbrane na naučnom diskursu zaštita+odbrana=bezbjednost, što objedinjuje *defnologija*, po Hegelovoj dijalektici, kao nova paradigma u nauci. Osnivač je *defnologije* kao nauke, naučnog polja u kojem su uže naučne oblasti zaštita, odbrana i bezbjednost.

U svojoj radnoj karijeri, osim obrazovanja i istraživanja, kao prvi i druge misije univerziteta, posebnu pažnju je posvetio i razvoju treće misije univerziteta – proaktivnom angažovanju univerziteta i akademske zajednice – mreže u društvu, državi, okolini.

Dobitnik je više nagrada i priznanja, a posebno se izdvajaju: Povelja „Kapetan Miša Anastasijević“ 2019. godine, Plaketa Grada Banjaluke 2022. godine za izuzetna ostvarenja u oblasti obrazovanja i nauke; Povelja Evropskog pokreta u BiH 2023. godine, Plaketa grada Banjaluke 2024. godine Evropskom defnologija centru. Oženjen je, otac jednog djeteta i deda unuke Irine. Sve reference vidljive su na relevantnim međunarodnim citatnim bazama, sajtovima i univerzitetskoj stranici.

DUŠKO VEJNOVIĆ
TREĆA MISIJA: UNIVERZITET KAO PROSTOR DRUŠTVENOG UČENJA

DUŠKO VEJNOVIĆ

TREĆA MISIJA: UNIVERZITET KAO PROSTOR DRUŠTVENOG UČENJA

- odabrane teme iz Projekta -

Banja Luka, 2026. godine

Publikacija/knjiga **Treća misija: Univerzitet kao prostor društvenog učenja – odabrane teme iz Projekta** koja je u štampi, predstavlja rezultat višegodišnjeg promišljanja o sudbini univerziteta u savremenom društvu. Nastala je iz duboke potrebe da se artikuliše ono što mnogi od nas koji radimo na univerzitetima osjećamo, ali rijetko imamo priliku sistematično izreći: da je visoko obrazovanje došlo do prekretnice na kojoj se mora preispitati vlastita svrha, vlastiti položaj u društvu i vlastiti odnos prema zajednicama koje ga okružuju i kojima, u krajnjoj liniji, služi. Naslov ove publikacije/knjige - Treća misija: Univerzitet kao prostor društvenog učenja – odabrane teme iz Projekta nije odabran slučajno. On u sebi sažima temeljnu tezu koja prožima sve tekstove sabrane u Projektu: da univerzitet, pored svoje tradicionalne obrazovne i istraživačke uloge, mora aktivno preuzeti odgovornost za društveni razvoj i za dobrobit zajednica u kojima djeluje. Ova treća misija nije dodatak, nije luksuz koji sebi možemo priuštiti kada ispunimo sve druge obaveze. Ona je, tvrdimo, suštinska dimenzija onoga što univerzitet jeste i onoga što univerzitet treba da bude. Živimo u vremenu dubokih transformacija. Tehnološke promjene, ekološke krize, politička previranja i socijalne nejednakosti oblikuju svijet koji postaje sve kompleksniji i sve teže razumljiv. U takvom svijetu, univerzitet ne može ostati izolovan u svojoj metaforičkoj kuli od slonovače, zadovoljan proizvodnjom znanja koje kruži zatvorenim krugovima akademske zajednice. Znanje koje ne pronalazi svoj put do onih kojima je potrebno, znanje koje ne odgovara na stvarne probleme stvarnih

ljudi, znanje koje ne transformiše – takvo znanje, ma koliko sofisticirano bilo, promašuje svoju temeljnu svrhu. Moderna reforma univerziteta, koja čini okvir naših istraživanja, nije jednostavan proces. Ona se odvija na mnogim frontovima istovremeno: na ravni politika i zakonodavstva, na ravni institucionalnih struktura, na ravni kurikuluma i pedagoških praksi, na ravni odnosa sa tržištem rada, ali i što je za nas ovdje najvažnije, na ravni odnosa sa širom zajednicom. Ova posljednja dimenzija često ostaje zapostavljena u javnim raspravama o visokom obrazovanju, koje se pretežno fokusiraju na pitanja finansiranja, efikasnosti, zapošljivosti diplomaca i međunarodne konkurentnosti. Ne osporavamo važnost ovih pitanja, ali insistiramo da ona ne iscrpljuju problematiku reforme i da zanemarivanje društvene misije univerziteta osiromašuje čitav proces transformacije. Koncept treće misije, onako kako ga razumijemo i razvijamo u ovoj publikaciji/knjizi, ima svoju istoriju i svoju genealogiju. Njegovi korijeni sežu do različitih tradicija promišljanja o ulozi visokog obrazovanja u društvu – od Humboltovog ideala jedinstva istraživanja i nastave, preko američkih land-grant univerziteta sa njihovom eksplicitnom posvećenošću regionalnom razvoju, do latinoameričke tradicije univerzitetske ekstenzije i angažovanog intelektualizma. Svaka od ovih tradicija nosi sa sobom specifična iskustva i specifične uvide koji mogu obogatiti naše razumijevanje onoga što treća misija može i treba da znači u našem kontekstu. Ipak, ne želimo jednostavno preuzeti gotove modele razvijene drugdje i primijeniti ih mehanički na naše okolnosti. Kontekst Bosne i Hercegovine, kao i širi kontekst jugoistočne Evrope, nosi svoje specifičnosti koje zahtijevaju pažljivu analizu i kreativnu adaptaciju. Postsocijalistička transformacija, ratna razaranja i njihove dugotrajne posljedice, fragmentirana politička struktura, ekonomska perifernost, emigracija mladih i obrazovanih – sve su to faktori koji oblikuju položaj i mogućnosti naših univerziteta na načine koji se ne mogu ignorisati. Istovremeno, upravo ove okolnosti čine angažman univerziteta sa zajednicom ne samo poželjnim nego i urgentno potrebnim. Društveno-korisno učenje, koje predstavlja operacionalizaciju treće misije na nivou nastavnog procesa zauzima posebno mjesto u našim razmatranjima. Ovaj pedagoški pristup, poznat u anglosaksonskoj literaturi kao service-learning, polazi od jednostavne ali snažne premise: da studenti najbolje uče kada svoje teorijsko znanje primjenjuju u rješavanju stvarnih problema u stvarnim zajednicama. Učenje tako prestaje biti apstraktna akumulacija informacija i postaje živo iskustvo koje transformiše i onoga ko uči i zajednicu u kojoj se učenje odvija. Studenti koji prolaze kroz programe društveno-korisnog učenja ne stiču samo stručne kompetencije nego razvijaju i ono što bismo mogli nazvati građanskim vrlinama: empatiju, odgovornost, sposobnost saradnje, kritičko mišljenje utemeljeno u konkretnim situacijama, razumijevanje kompleksnosti društvenih problema. Oni uče da znanje nije neutralno, da izbori koje činimo kao stručnjaci imaju posljedice za živote drugih ljudi, da privilegija obrazovanja nosi sa sobom i obavezu prema onima koji tu privilegiju nemaju. Ovo su lekcije koje se ne mogu naučiti iz udžbenika, ma koliko ti udžbenici bili kvalitetni. Sa druge strane, zajednice koje učestvuju u programima društveno-korisnog učenja dobijaju pristup resursima – intelektualnim, ljudskim, ponekad i materijalnim, koji im inače nisu dostupni. One dobijaju partnere u rješavanju problema sa kojima se suočavaju, od onih najkonkretnijih i najpraktičnijih do onih koji zahtijevaju dublje analize i sistematičnija istraživanja. Ali ono što je

možda još važnije, one dobijaju priliku da budu prepoznate kao legitimni nosioci znanja, kao akteri koji imaju šta da kažu i od kojih univerzitet ima šta da nauči. Recipročnost koja je u srecu društveno-korisnog učenja podriva tradicionalne hijerarhije znanja i otvara prostor za dijalog između različitih epistemologija. Projekt iz kojeg je nastala ova publikacija/knjiga: Studenti i zajednica – predstavljao je naš pokušaj da principe koje zagovaramo pretvorimo u praksu. Kroz niz aktivnosti koje su uključivale studente, nastavnike i predstavnike lokalnih zajednica, nastojali smo izgraditi modele saradnje koji mogu poslužiti kao primjer i inspiracija za širu primjenu društveno-korisnog učenja na našim fakultetima i univerzitetima. Iskustva stečena u ovom projektu, sa svim uspjesima ali i sa svim poteškoćama i neuspjesima, čine empirijsku osnovu na kojoj počivaju teorijska razmatranja iznesena u ovoj publikaciji/knjizi. Moramo biti iskreni: implementacija treće misije i društveno-korisnog učenja nije laka. Ona zahtijeva promjene na mnogim nivoima – od institucionalnih politika i sistema vrednovanja akademskog rada do konkretnih nastavnih praksi i odnosa sa zajednicama. Nailazi na otpore koji su ponekad principijelni, ponekad inercijalni, ponekad interesni. Zahtijeva resurse – vrijeme, energiju, novac, koji su često oskudni. Zahtijeva kompetencije koje nastavnici tradicionalno nisu sticali u svom obrazovanju. Zahtijeva strpljenje, jer rezultati nisu uvijek odmah vidljivi i mjerljivi na načine na koje smo navikli mjeriti akademski uspjeh. Pa ipak, uprkos svim ovim izazovima, ostajemo uvjereni da je treća misija ne samo moguća nego i neophodna. Primjeri dobre prakse koje smo susreli kod nas i u svijetu pokazuju da se prepreke mogu prevazići, da se otpori mogu transformisati u podršku, da se resursi mogu pronaći kada postoji volja. Pokazuju, što je najvažnije, da kada univerzitet otvori svoja vrata zajednici, obje strane imaju koristi na načine koje ranije nisu mogle ni zamisliti.

Ova publikacija/knjiga organizovana je na način koji nastoji odraziti višeslojnost problematike kojom se bavimo. Istražujemo Treću misiju: Univerzitet kao prostor društvenog učenja, puteve, reformu i perspektive u visokom obrazovanju, dakle na fakultetima i univerzitetima, univerzitet kao specifičnu zajednicu intelektualaca u interakciji znanje i moć sa zajednicom, između autonomije i odgovornosti, univerzitet i društvo danas, intelektualci sa zajednicom, znanje sa zajednicom itd. Razmatramo odnos između autonomije i odgovornosti, između akademske slobode i društvenog angažmana. Propitujemo položaj intelektualaca u savremenom društvu i mogućnosti za javno djelovanje koje prevazilazi uske okvire akademske specijalizacije. Postavljamo pitanje o budućnosti univerziteta u kontekstu brzih tehnoloških i društvenih promjena. Autori okupljeni u Projektu, a ova publikacija je rezultat odabranih tema iz Projekta od strane njenog autora, dolaze iz različitih disciplina i različitih institucija, ali ih ujedinjuje zajednička posvećenost ideji univerziteta kao prostora društvenog učenja. Neki od njih su iskusni akademici sa decenijama rada iza sebe, drugi su mlađi istraživači koji tek grade svoje karijere. Neki pristupaju problematici iz sociološke perspektive, drugi iz pedagoške, treći iz filozofske ili politikološke. Ova raznolikost, vjerujemo, predstavlja bogatstvo koje omogućava da se problematici pristupi iz više uglova i da se izbjegne jednodimenzionalnost koja često karakteriše akademske publikacije/knjige. Ipak, raznolikost ne znači nedostatak koherentnosti. Svi tekstovi u ovoj publikaciji/knjizi dijele određene temeljne premise: da univerzitet ima odgovornost prema društvu koja prevazilazi puko

obrazovanje stručnjaka i proizvodnju znanja; da ova odgovornost može i treba biti integrisana u sve aspekte univerzitetskog djelovanja; da studenti mogu i treba da budu aktivni učesnici u procesima društvene transformacije; da zajednice posjeduju znanja i resurse koji mogu obogatiti akademsko istraživanje i nastavu; da je dijalog između univerziteta i zajednice neophodan za dobrobit obje strane. Svjesni smo da ova publikacija/knjiga neće ponuditi konačne odgovore na sva pitanja koja postavlja. Problematika kojom se bavimo je složena, višeznačna i u stalnom razvoju. Konteksti u kojima djelujemo se mijenjaju, izazovi se transformišu, rješenja koja danas djeluju funkcionalno sutra mogu zahtijevati reviziju. Zato ovu publikaciju/knjigu ne nudimo kao zatvoren sistem odgovora nego kao poziv na dijalog, kao doprinos razgovoru koji treba da se nastavi i produbi. Nadamo se da će ova knjiga biti korisna različitim čitaocima. Akademcima koji razmišljaju o društvenom angažmanu svojih institucija i svojih disciplina. Studentima koji traže smisao u svom obrazovanju i žele da njihovo učenje ima značaj koji prevazilazi sticanje diplome. Kreatorima politika koji oblikuju okvire u kojima univerziteti djeluju. Predstavnicima zajednica koji traže partnere za rješavanje problema sa kojima se suočavaju. Svima onima koje brine budućnost visokog obrazovanja i njegova uloga u izgradnji pravednijeg i humanijeg društva.

Ako ova publikacija/knjiga uspije makar kod nekih čitalaca potaknuti promišljanje, izazvati pitanja, inspirisati djelovanje, smatrat ćemo da je ispunila svoju svrhu. Jer, na kraju krajeva, knjige, poput univerziteta, postoje da bi služile zajednici.

Želimo izraziti zahvalnost svima koji su doprinijeli nastanku ove publikacije/knjige. Prije svega, studentima i nastavnicima koji su učestvovali u Projektu Studenti i zajednica i bez čije predanosti i entuzijazma ovaj Projekat ne bi bio moguć. Predstavnicima lokalnih zajednica koji su nam otvorili svoja vrata i podijelili svoja iskustva i svoja znanja. Kolegama koji su čitali ranije verzije tekstova i ponudili dragocjene komentare. Institucijama koje su podržale naš rad. I, naravno, našim porodicama koje su trpjele naše odsustvo dok smo bili zaokupljeni pisanjem i uređivanjem.

Na koncu, ova knjiga je i sama primjer onoga za što se zalažemo: nastala je iz saradnje, iz dijaloga, iz zajedničkog učenja. Nadamo se da će nastaviti da živi kroz čitanje, kroz diskusiju, kroz kritiku i kroz primjenu. Jer znanje koje ostaje zatvoreno između korica nije ispunilo svoju treću misiju.

Autor